

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ПОВІТРЯНОГО ТРАНСПОРТУ

Методичні рекомендації з організації самостійної роботи студентів
з дисципліни «Економіка галузевих ринків»

за спеціальністю 051 «Економіка»
освітньою програмою «Економіка підприємства»

Укладач: к.е.н., доцент, Андрієнко М.М.
Методичні рекомендації з організації
самостійної роботи студентів
розглянутий та схвалений
на засіданні кафедри економіки
повітряного транспорту
Протокол № 24 від «27» серпня 2021 р.
Завідувач кафедри _____ Ареф'єва О.В.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

ТЕМА 1. Методологія дослідження галузевих структур

Основні питання

Основні питання

Економіка галузевих ринків, об'єкт аналізу економіки галузевих ринків, п'ять сил конкуренції за М. Портером, параметри структури ринку, предмет дослідження економіки галузевих ринків, результативність ринку, теорія організації промисловості.

Контрольні запитання та завдання

1. Які етапи розвитку пройшла теорія галузевих ринків?
2. Назвіть головні методологічні підходи до аналізу економіки галузевих ринкових відносин.
3. Які спільні риси притаманні концепції п'яти сил конкуренції М. Портера та парадигми "структура – поведінка – результат"?
4. Дж. Стіглер стверджував, що теорії галузевих ринків не існує, є лише прикладна мікроекономіка. Чи можна з цим погодитися?
5. Який внесок зробили представники інституційного напрямку в розвиток теорії галузевих ринків?

Рекомендована література [1-2, 6, 12-13, 15-17, 19-23, 25-28, 37-39]

ТЕМА 2 Класифікація та ознаки галузевих ринків

Основні питання

Вид діяльності, виробничий процес, Гармонізована система опису та кодування товарів – HS, Статистична класифікація продукції (СКП), Класифікатор видів промислової продукції – PRODCOM, Класифікація видів економічної діяльності Євро- пейського Союзу – NACE, Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД), Класифікація продукції за видами діяльності – CPA, кон'юнктура ринку, Міжнародна стандартна галузева класифікація всіх видів економічної діяльності – ISIC, Міжнародна стандартна торгова класифікація – SITC (Standard International Trade Classification), Центральна класифікація продукції – CPC.

Контрольні запитання та завдання

1. За якими критеріями можна класифікувати галузеві ринки?
2. Які головні ознаки структури ринку?
3. Назвіть показники та індикатори кон'юнктури ринків.
4. Визначте коди таких видів діяльності: виробництво морозива; готелі та ресторани; видобування газу; виробництво молока.
5. Охарактеризуйте кон'юнктуру ринків мобільного зв'язку, освітніх послуг, автомобілів, хліба, зерна.

Рекомендована література [1-2, 6, 17, 19, 22-23, 25, 27-28, 37-39]

ТЕМА 3. Аналіз конкурентного середовища на товарних ринках

Основні питання

Основні питання

Взаємозамінні товари, географічні межі товарного ринку, індекс Лернера, індекс Херфіндала–Хіршмана (ННІ), коефіцієнт концентрації, концентрація виробництва, корисність товару, місткість ринку, продуктові межі ринку, споживчі властивості товару, ступінь відкритості ринку, товарні межі ринку, частка продавця на товарному ринку.

Контрольні запитання та завдання

1. Визначте основні типи меж ринку, покажіть їх особливості для товарів різних типів.
2. Які величини можуть використовуватися як показник розміру фірми? Охарактеризуйте переваги і недоліки, а також сфери застосування різних показників розміру фірми.
3. Чому дані про розмір фірм, які діють на ринку, недостатньо для того, щоб зробити висновки

щодо концентрації продавців на ринку?

4. Охарактеризуйте переваги та недоліки основних показників концентрації продавців на ринку.

5. Чи існує зв'язок між концентрацією і рівнем монопольної влади продавців на ринку? Якщо так, то який?

6. Як рівень монопольної влади на ринку залежить від міжчасових переваг фірм і рівня господарського ризику?

7. Відомо, що державні регулювальні органи судять про рівень монопольної влади в основному за величинами показників концентрації і не використовують спеціальних показників монопольної влади. Як ви вважаєте, чому?

8. Покажіть зв'язок між індексами монопольної влади Лернера, Бейна і Тобіна.

9. Охарактеризуйте зв'язок між концентрацією, монопольною владою, нестратегічними факторами ринкової структури.

Рекомендована література [1-4, 6-7, 9, 13-14, 16-19, 22, 25, 27-28, 34, 37-39]

ТЕМА 4. Економічна ефективність та державне регулювання галузевих ринків

Основні питання

Абсолютно змагальний ринок, антимонопольна політика, галузева політика, галузь, економічна теорія регулювання, оптимізація поведінки суб'єктів ринку державою, перша теорема суспільного добробуту, політична рівновага, Парето-ефективність у виробництві, Парето-ефективність у розподілі благ між споживачами, Парето-ефективна структура економіки, теорії регулювання, теорія захоплення, теорія регулювання в інтересах суспільства (нормативний аналіз як позитивна теорія), цілі антимонопольної політики, X-неефективність.

Контрольні запитання та завдання

1. Охарактеризуйте відмінності методів оцінки втрат суспільства від монополії.
2. Які проблеми виникають при оцінці втрат суспільства від монопольної влади? Чому?
3. Чому величина монопольного прибутку також може належати до втрат суспільства? Наскільки обґрунтованим ви вважаєте такий підхід?
4. У чому полягає економічний сенс "мертвого вантажу" монополії?
5. Чим відрізняються втрати економіки від монопольної поведінки в короткостроковому і довгостроковому періодах? Коли втрати вищі: якщо фірма є монополістом тільки в короткостроковому періоді або якщо вона панує на ринку і в довгостроковому періоді?
6. Чи може монополія забезпечити вищу ефективність, ніж досконала конкуренція? за яких умов?
7. У чому полягає особливість монополії на ринках із зовнішніми ефектами? на ринках суспільних благ?
8. У яких випадках втрати від монополії можуть бути мінімальними? рівними нулю? максимальними?

ТЕМА 5. Фактори, що визначають структуру ринків

Основні поняття

Класична та неокласична теорія фірми, трансакційні витрати, віддача від масштабу, економія (неекномія) на масштабі, частинні чинники визначення розміру фірми, закон Жибра, кривання, регулювання структури ринку.

Контрольні запитання та завдання

1. Що таке віддача від масштабу?
2. Які величини можуть використовуватися як показник розміру фірми? Охарактеризуйте достоїнства і недоліки, а також сфери застосування різних показників розміру фірми?
3. Що показує технологічний підхід до фірми? У яких випадках він може використовуватися?
4. Що дає контрактна теорія фірми? Де її доцільно застосовувати?
5. Навіщо потрібен стратегічний аспект діяльності фірми? У яких випадках цей підхід

енайефективнішим?

6. Хто є представником інституційної концепції визначення розміру фірми?
7. Назвіть напрями та інструменти впливу держави на структуру ринку. Які з них є найефективнішими?
8. Яка роль стохастичних чинників у розмірі фірми та її частки ринку?

Рекомендована література [1-3, 8, 13, 16, 18-19, 21-23, 25, 27-28, 33, 37-39]

ТЕМА 6. Аналіз процесів злиття та поглинань

Основні питання

Алокативні поглинання, горизонтальне злиття, злиття з розширенням ринку, злиття з розширенням продуктової лінії, індексвходження на ринок, конгломератне злиття, конгломерування, корпоративні альянси, лівериджований викуп, поглинання, поглинання, що можуть бути оскаржені, родові злиття, спекулятивні поглинання, узгоджене злиття, управлінські поглинання.

Контрольні запитання та завдання

1. Що таке алокативні поглинання?
2. Що таке злиття з розширенням продуктової лінії?
3. Які мотиви лежать в основі процесів злиття та поглинання?
4. Охарактеризуйте хвилі злиття та поглинання у США.
5. Чи відбуваються процеси злиття та поглинання в Україні хвилеподібно? Якщо так, то проаналізуйте окремі хвилі.
6. Назвіть наслідки процесів злиття та поглинання на мікро- та макrorівнях.
7. Визначте напрями регулювання процесів злиття та поглинань в Україні.

Рекомендована література [1-2, 4, 7, 11, 16, 19, 25, 27-28, 30, 34, 36-40]

ТЕМА 7. Бар'єри входження фірм на ринки

Основні питання

Бар'єри входження, вартість пристосування, нестратегічні бар'єри, стратегічна протидія входженню, стратегічні бар'єри, рівновага за умови вільного входження, змагальний ринок.

Контрольні запитання та завдання

1. Що таке бар'єри входження? Бар'єри виходу?
2. Як можна класифікувати галузі відповідно до висоти бар'єрів входження?
3. Назвіть нестратегічні бар'єри входження.
4. Що таке стратегічні бар'єри?
5. Що таке "змагальні ринки"?
6. Які умови необхідні для того, щоб ринки були квазіконкурентними?
7. Назвіть показники оцінки висоти бар'єрів входження та виходу.
8. Визначте основні бар'єри входження на ринки товарів та послуг України.

Рекомендована література [1-4, 6, 7, 10, 13, 17, 19-19, 22, 25, 27-29, 31, 37-39]

ТЕМА 8. Цінова дискримінація

Основні питання

Цінова дискримінація першого ступеня, цінова дискримінація другого ступеня, цінова дискримінація третього ступеня, індивідуальна дискримінація, групова дискримінація, продуктова дискримінація, пов'язані продажі, нелінійне ціноутворення, сезонне ціноутворення, простий тариф, блочний тариф, подвійний тариф.

Контрольні запитання та завдання

1. Що таке цінова дискримінація? Які основні мотиви використання цього методу стратегічної політики фірми?
2. Які умови ефективної цінової дискримінації? Чи можлива цінова дискримінація, якщо перепродаж товару все-таки відбувається?
3. Які види цінової дискримінації розрізняють в економічній теорії? У чому полягають відмінності і подібні риси кожного виду цінової дискримінації?
4. Що таке досконала цінова дискримінація? Який вплив цього виду на суспільний добробут, ціну, обсяг попиту? Чому в умовах досконалої цінової дискримінації обсяг сукупної пропозиції ринку досягає конкурентного рівня?
5. Що таке подвійний тариф? У чому полягають особливості ціноутворення з використанням різних схем двочастинного тарифу?
6. Які наслідки для суспільного добробуту другого і третього видів цінової дискримінації?
7. Де і яким чином третій тип цінової дискримінації застосовується на практиці?
8. У чому полягає особливість ціноутворення на ринку взаємодоповнюючих товарів? Які методи цінової дискримінації використовуються фірмами в такому випадку?
9. Чи завжди цінова дискримінація неефективна з погляду суспільства? з погляду споживачів? Чи потрібно регулювати (яким чином обмежувати) діяльність фірм, які вдаються до методів цінової дискримінації?

Рекомендована література [1-2, 4, 6, 13, 16-19, 22, 25, 27-28, 37-39]

Тема 9. Диференціація продукції

Основні питання

Гіпотеза про диференціацію ефективності, горизонтальна диференціація товару, диверсифікація фірми, диференціація товару, крива диференційованого продукту, оптимальний рівень витрат на рекламу (формула Дорфмана–Стейнера), індекс Ротшильда, модель К. Ланкастера, компенсаційна функція К. Ланкастера, гіпотеза Войтинського–Сраффи, модель лінійного міста, модель міста на колі, модель Е. Чемберліна, модель Р. Шмалензі.

Контрольні запитання та завдання

1. Які основні типи диференціації продукту вам відомі? Як пов'язані стратегії фірм на ринку з особливістю продуктової диференціації?
2. Яким чином можна виміряти (оцінити) рівень диференціації продукту на ринку?
3. Припустимо, що в "лінійному місті" Хотеллінга фірми вибирають місце розташування. Чи вплине на вибір місця розташування фірм величина максимальної готовності покупця платити за товар? величина транспортних тарифів? державне ціноутворення на товар?
4. Чи вплине на гостроту цінової конкуренції між продавцями в моделі Хотеллінга можливість досконалої цінової дискримінації?
5. Чи впливають ціни товарів у моделі Ланкастера на альтернативну цінність характеристик, укладених у різних товарах? Як-що так, то як?
6. "Витрати на рекламу марнотратні з погляду суспільства. Законодавче обмеження витрат на рекламу призвело б до підвищення ефективності використання обмежених ресурсів". Обговоріть це твердження.
7. Як вплине на оптимальний обсяг витрат на рекламу фірми–цінового лідера входження на ринок нових фірм-аутсайдерів і відповідне скорочення ринкової частки лідера? Чи впливає на економічне становище фірм на ринку вертикальна диференційованого продукту проблема асиметричності інформації про якість? Якщо так, вкажіть основні напрями впливу.
8. Охарактеризуйте бар'єри входження на ринок, існуючі в умовах диференціації продукту. Відомо, що в мікроекономічній теорії монополістична конкуренція розглядається як структура ринку з нульовими бар'єрами входження. У яких випадках ми дійсно можемо спиратися на цю передумову?

ТЕМА 10. Структура ринку, патенти та технологічні інновації

Основні питання

Інновації, інноваційна та оптимізаційна моделі фірми, інноваційна діяльність, дифузія інновацій, оптимальний обсяг витрат на інновації для фірми, оптимальна тривалість патенту.

Контрольні запитання та завдання

1. Проаналізуйте залежність інновацій та розмірів фірми галузі.
2. Проаналізуйте наслідки патентного захисту у галузі.
3. Чи погоджуєтесь ви з тим, що монополія сприяє інноваціям? Обґрунтуйте.

Рекомендована література [1-2, 4, 13, 16-18, 22, 25, 27-28, 32, 37-39]

Тема 11. Галузева структура національної економіки.

Основні питання

1. Формування конкурентного середовища в Україні.
2. Галузева структура національної економіки України.
3. Показники галузевої структури та її основні чинники.
4. Галузева структура національної економіки України та постіндустріальна економіка

Рекомендована література [1-2, 4, 13, 16-18, 22, 25, 27-28, 32, 37-39]

Лекція № 12

Тема 12. Організаційно-економічні особливості ринку зв'язку.

Основні питання

1. Загальна характеристика ринку зв'язку.
2. Сучасний стан галузі зв'язку та інформатизації в Україні.

Рекомендована література [1-2, 4, 13, 16-18, 22, 25, 27-28, 32, 37-39]

Лекція № 13

Тема 13. Торгівля як галузь економіки

Основні питання

1. Торговля як важливий елемент національної економіки, її суть та головні види.
2. Функції торгівлі.
3. Роздрібний товарообіг та його економічна суть.
4. Гуртовий товарообіг та його роль у товарному обігу.
5. Витрати обігу торгових підприємств.
6. Стан і сучасні тенденції розвитку торгівлі в Україні.

Рекомендована література [1-2, 4, 13, 16-18, 22, 25, 27-28, 32, 37-39]

Лекція № 14

Тема 14. Будівельна галузь та її економіко-організаційні особливості

План лекції

Загальна характеристика будівельної галузі економіки.
Особливості будівництва як галузі національної економіки.
Структура інвестиційного циклу і економічна ефективність інвестицій.
Кошторисна вартість (ціна) і собівартість об'єктів галузі будівництва.
Оцінка ефективності будівельного виробництва.

Рекомендована література [1-2, 4, 13, 16-18, 22, 25, 27-28, 32, 37-39]

Лекція № 15

Тема 15. Ринок побутового обслуговування.

Основні питання

1. Загальне поняття ринку побутових послуг.
2. Класифікація і види послуг ринку побутового обслуговування.

3. Тенденції і стан розвитку ринку побутового обслуговування в Україні.

Рекомендована література [1-2, 4, 13, 16-18, 22, 25, 27-28, 32, 37-39]

Лекція № 16

Тема 16. Економіка галузевого ринку транспортних послуг, ринку сільськогосподарської продукції, ринку продукції лісових господарств.

План лекції

1. Економіка ринку транспортних послуг.
2. Ринок сільськогосподарської продукції.
3. Особливості ринку продукції лісових господарств

Рекомендована література [1-2, 4, 13, 16-18, 22, 25, 27-28, 32, 37-39]

Рекомендована література:

1. Базилюк А.В., Коваленко С.О. Тіньова економіка в Україні. – К.:НДЕІ Мінекономіки України, 1998. – 206 с.
2. Каспрук В. Україна наша олігархічна // Сучасність. – 2001. – № 12.– С. 46 – 52.
3. Турчинов О. Тіньова економіка і тіньова політика // Політичнадумка. – 1996. – № 3-4. – С.75 – 85.
4. Карпенко В. Антиукраїнські тенденції в Українській державі. –К., 2001. – 112 с.
5. Вовк С. Расширение табачного клуба // Украинская инвестиционнаягазета. – 2002. – № 24. – С. 82-83.
6. Костусев О. Захист економічної конкуренції в Україні: стан і проблеми // Економіка України. – 2003. – № 7. – С. 4-11.
7. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика / Упор. О.Сидоренко, В. Чуба. – К.: Центр інновацій та розвитку, 2001. – 256 с.
8. Скрипка О. Ефективність музичної культури // Як узгодити комерційні інтереси з потребами української культури: матеріали круглого столу, 8 лютого 2005 р. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005 – С. 28-29.
9. Забужко О. Колонізований культурний простір Української Землі //Як узгодити комерційні інтереси з потребами української культури: матеріали круглого столу, 8 лютого 2005 р. – К.: Вид. дім «Києво- Могилянська академія», 2005 . – С. 24-27.
10. Економічна енциклопедія: У 3 т. – Т. 2 / Редкол. С.В. Мочерний та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 848 с.
11. Муравьев А.И., Игнатъев А.М., Крутик А.Б. Малый бизнес: экономика, организация финансы. – СПб.: «Издательский дом «Бизнес- пресса», 1999. – 608 с.
12. Маркетинговое исследование рынка пива в Украине 2015г. [Електронний ресурс] : Режим доступу до журн. : <http://koloro.ua/blog/issledovaniya/marketingovoe-issledovanie-rynka-piva-v-ukraine-2015-g.html>.
13. Тарасевич А.П. Дослідження сучасного стану та динаміки вітчизняного кондитерського ринку / А.П. Тарасевич // Глобальні та національні проблеми економіки : електронне наукове видання. – 2015. – Вип. 8. – С. 626-630. – [Електронний ресурс] : Режим доступу до журн. : <http://www.global-national.in.ua/archive/8-2015/132.pdf>.
14. Комарницький І.Ф. Економічна теорія : навч. посіб. / І.Ф. Комарницький. – Чернівці : «Буковина», 2006. – 334 с.
15. Основи економічної теорії : підручник / А. А. Чухно, П. С. Єщенко, Г. Н. Климко та ін.; за ред. А. А. Чухна. – К. : Вища школа, 2001. – 606 с.
16. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] : Режим доступу до журн. : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page>.
17. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010 : Національний класифікатор України [Електронний ресурс] : Режим доступу до журн. : <http://www.dkrp.gov.ua/info/842>.
18. Економіка підприємства : навч. посіб. [Текст] / за ред. П.С. Харіва / авт. колектив: В.П. Вихрущ, Б.М. Андрушків, П.С. Харів, Р.В. Федорович, І.В. Тирпак, О.П. Вашків та ін. – Тернопіль : Економічна думка, 2002. – 450 с.
19. Бойко А.Б. Оцінка сучасного стану галузі зв'язку та інформатизації в Україні / А.Б. Бойко // Економіка. Управління. Інновації. – 2015. – Випуск № 1.

20. Кісельов А.П. Основи бізнесу : підручник / А.П. Кісельов. – К. : Вищашкола, 1997. – 191 с.
21. Моргулець О.Б. Історія розвитку побутового обслуговування населення України / О.Б. Моргулець, К.В. Стріжко // Технології та дизайн. – 2013. – № 3. – С. 1-13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://knutd.com.ua/publications/pdf/TD/2013-3/19.pdf>.
22. Податковий кодекс України // ВВР, 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112.
23. Ігнатюк А. І. Економіка галузевих ринків: навч. посібник. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2015. – 448 с.
24. Ігнатюк А.І. Галузеві ринки: теорія, практика, напрями регулювання: Монографія / А.І. Ігнатюк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2010. – 465 с.
25. Філюк Г.М. Конуенція і монополія в епоху глобалізації: Монографія / Г.М. Філюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 404 с.
26. Віскузі К.В., Вернон Д.М., Гарингтон Д.Е. Економічна теорія регулювання антимоніопольна політика / К.В. Віскузі, Д.М. Вернон, Д.Е. Гарингтон. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 1047 с.
27. Базилевич В. Д. Природні монополії / В.Д. Базилевич, Г.М. Філюк. – К.: Знання, 2006. – 367 с.
28. Герасименко А.Г. Ринкова влада: джерела, масштаби, наслідки: Монографія / А.Г. Герасименко. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – 600 с.
29. Горняк О.В. Фірма в економічній теорії та практиці господарювання: Монографія / О.В. Горняк. – Одеса: Астропринт, 2004. – 226 с.
30. Економіка і управління в умовах глобалізаційних трансформацій: взаємозв'язок конкуренції та монополії у контексті аналізу ринкової структури та концентрації : монографія / за заг. ред. О.В. Горняк. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2013. – 372 с.
31. Ігнатюк А.І., Якимчук Б.Б. Бар'єри входження на ринки асиметричної олігополії / А.І. Ігнатюк, Б.Б. Якимчук // Вісник Одеського національного університету. Серія Економіка. – 2017. – №1(54). – С. 13-16.
32. Ігнатюк А.І. Процеси злиття та поглинань: світовий досвід та Україна / А.І. Ігнатюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Економіка. – 2005. – №75-76. – С. 65-67.
33. Ігнатюк А.І. Теорія галузевих ринків / А.І. Ігнатюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка. – Вип. 68, 2004. – с. 7-10.
34. Кабраль Луїс М.Б. Организация отраслевых рынков: вводный курс / Луїс М.Б. Кабраль – Минск: Новое знание, 2003. – 356 с.
35. Мікроекономіка: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – 2-ге вид. – К.: Знання, 2008. – 679 с.
36. Закон України «Про поштовий зв'язок» // ВВР. – 2002. – № 6, ст. 39.
37. Закон України «Про телекомунікації» // ВВР. – 2004. – № 12, ст. 155.
38. Укрпошта // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org>.
39. Нова пошта // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org>.